

- немає визначення, яке б досить чітко розкривало загальну проблематику, всі дефініції часткові;
- до цього часу не розкриті механізми формування та структурної організації професійної самооцінки.

Адекватна самооцінка власної професійної компетентності особистості передбачає вміння об'єктивно оцінити свої можливості та якості, необхідні для педагогічної діяльності. Адекватна самооцінка створює сприятливі умови для професійного самовдосконалення, сприяє його результативності, підтримує мотиви роботи особистості над формуванням своїх професійно-значущих якостей. Тільки порівнюючи себе з іншими, майбутній викладач здатен до саморозвитку.

Таким чином, в подальшій роботі ми розглянемо питання адекватної самооцінки, як необхідної внутрішньої умови організації суб'єктом своєї професійної діяльності та її регуляції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1 (14). – С. 144-150.
2. Мурашко. С. Ф. Развитие профессионального “Я” государственных служащих. – М.:МАН,1999.
3. Психологічний словник / [За ред. В.І Войтко]. – К.: Вища школа,1981. – 216 с.
4. Психология человека от рождения до смерти:психологическая энциклопедия / [Под. ред. А. А. Реана]. – 2-е изд. – С.-Пб.: ЕВРОЗНАК; М.: ОЛМА-ПРЕСС. – 2003.

УДК 378:371.315:811.111

Н.В. Ромашева

ВИКОРИСТАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Стаття розглядає впровадження у навчання іноземних мов нового в державі особистісного підходу до навчання іноземної мови. У статті також розглянуто особливості особистісного підходу в рамках професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови

The article examines introduction in the studies of foreign languages of new in the state personality approach to the studies of foreign language. In the article is also considered the features of personality approach within the framework of professional preparation of future teachers of foreign language

З перетворенням України на самостійну державу освіта стала власною справою українського народу, а одним із стратегічних завдань реформування освіти в Українській державі, висунутих Державною національною програмою “Освіта”, є формування освіченої, творчої особистості. Шляхи ж реформування змісту загальноосвітньої підготовки передбачають “формування гуманітарного мислення, опанування рідною, державною та іноземними мовами” [1: 2].

Зміна пріоритетів у всіх сферах життя призвели до зміни парадигми освіти. Гуманістична (особистісна) орієнтація освіти визнана сьогодні вимогою часу. Педагоги і психологи дедалі помітніше усвідомлюють гостру потребу у створенні та реалізації особистісного підходу до студента як одного з принципів організації навчально-виховної роботи, що обґрунтовується сучасною психологією та педагогікою. Такий підхід має сприяти цілеспрямованішому, гармонічнішому розвитку особистості студента як громадянина і творчого, професійно діючого працівника.

Гуманістична орієнтація освіти призводить до зміщення акцентів у розумінні структури освіти, висуваючи на передній план моральні засади. Моральні засади в навчанні – це те, що протистоїть його предметній спеціалізації, оскільки моральне ставлення до навколишнього світу не залежить від природи об'єкта, воно зв'язує всі сфери людських пошуків міцніше, ніж будь-які міжпредметні зв'язки. Існує тільки один спосіб реалізувати особистісний підхід у навчанні – зробити навчання сферою самоствердження особистості.

В умовах гуманізації освітнього процесу в цілому доцільним є використання можливостей іноземної мови для формування особистості студентів. Відбувається зміна мети навчання й виховання, в ролі якої виступає не сукупність знань, умінь і навичок, а вільний розвиток особистості людини.

Розширення та якісні зміни характеру міжнародних зв'язків нашої держави, інтернаціоналізація всіх аспектів суспільного життя роблять іноземну мову реально необхідною в різних сферах діяльності людини. Вона стає дійовим фактором соціально-економічного, науково-технічного і загальнокультурного прогресу суспільства. Це підвищує статус іноземної мови як освітньої галузі у вищих закладах освіти [2: 35-37].

Основний зміст впровадження особистісного підходу до навчання іноземних мов полягає у формуванні комунікативної компетенції, яка складається з трьох основних видів: мовленнєвої, мовної та соціокультурної.

За умов усвідомлення переходу від традиційного підходу вивчення іноземної мови до особистісно орієнтованого студент стає суб'єктом власного особистісного та професійного розвитку.

Наукові передумови виникнення та сучасне формування особистісного підходу поступово визначались у дослідженнях таких учених, як К.О. Абульханової-Славської, О.Г. Асмолова, І.Д.Беха, В.В. Давидова, І.С. Якиманської та інших.

У спеціальній галузі психології, педагогіки та професійної підготовки важливі передумови становлення особистісного підходу розроблялись у дослідженнях А.М. Алексюка, І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало, О.М. Пехоти та ін.

Різні аспекти підготовки майбутніх викладачів у галузі навчання іноземних мов розглядаються в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, формування професійно-педагогічної спрямованості особистості вчителя в процесі навчання іноземної мови досліджувалось Л.Михайловою; О.Трубціна займалась питаннями підготовки вчителя до рефлексивного управління процесом навчання учнів іноземної мови; культуровідповідну модель професійної підготовки вчителя іноземної мови обґрунтовано Є.Пасовим; сучасні технології підготовки вчителя іноземної мови розроблено В.Кузовлевим, Л.Карташовою, І.Москальовою та ін. Особливості мистецтва оволодіння іноземною мовою розкриваються у працях А.Деркач та С.Щербака.

Для сучасного етапу розвитку вітчизняної теорії і практики професійної підготовки вчителів іноземної мови властива багатоваріативність, різноманітність підходів, стратегій і технологій навчання, які спрямовані на оновлення системи професійної підготовки вчителя іноземної мови у вищій школі та підвищення рівня професіоналізму випускників. Все більше уваги приділяється творчій діяльності спеціаліста, його особистим якостям, які не лише визначають суто професійні характеристики людини, але й спосіб мислення, рівень культури та її інтелектуальний розвиток.

Традиційна модель освіти, яка була спрямована на передачу майбутньому спеціалісту необхідних знань, умінь, навичок, але не враховувала особистісний розвиток, втрачає свою перспективність. Натомість все частіше використовується особистісно орієнтована модель навчання, яка створює умови для виявлення та формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя.

Саме тоді, коли завданням вищого навчального закладу стало надання можливості студентам оволодіти іноземною розмовною мовою, професійною термінологією та сформувати у них здатність до самостійного засвоєння професійно-лінгвістичної інформації, необхідність підвищення якості підготовки фахівців викликала низку різноаспектних

досліджень, присвячених психологічним дослідженням мови загального характеру (В.Вундт, Л.С. Виготський), формуванню пізнавальної активності у процесі вивчення навчальних дисциплін у різних типах ВНЗ (М.А. Давидова, Є.Н. Короткова) інноваційних педагогічних технологій (О.Т.Шпак, А.С. Нісімчук, О.С. Падалка).

Дослідженням особистісного підходу в професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема І.Бех, О.Пехота, В.Рибалка, О.Савченко, В.Сериков, І.Якиманська та ін.

Проведений аналіз джерельної бази дає можливість констатувати, що на сьогодні накопичений певний досвід навчання іноземних мов у педагогічних університетах, проте залишається невизначеною проблема необхідності модернізації навчання іноземних мов.

Центральним положенням особистісного підходу у вищому педагогічному навчальному закладі є новий погляд на особистість студента і викладача університету, що включає такі основні позиції: особистість студента є унікальним явищем, тому вона гідна поваги (навіть якщо не є зразковою); особистість, її професійний розвиток є метою педагогічної системи університету; студент не об'єкт, а суб'єкт психолого-педагогічної підготовки [4: 45].

Особистісний підхід доцільно розглядати, на думку О.Пехоти, як важливий психолого-педагогічний принцип, як методологічний інструментарій, основу якого становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методико-психодіагностичних та психолого-технологічних засобів, які забезпечують більш глибоке цілісне розуміння, пізнання особистості школяра чи студента і на цій основі – її гармонійний розвиток в умовах існуючої системи освіти [3: 280].

Рольове спілкування змінюється особистісним із притаманними йому підтримкою, утвердженням людської гідності та довірою. Це створює атмосферу співробітництва й зумовлює потребу діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукає до обміну думками, враженнями, досвідом. В організації навчання відбувається зміщення акценту з домінування окремих форм і методів навчання на визнання їх плюралізму, переваги творчої ініціативи, конструювання “ситуації успіху”, “ситуації вибору”, самоаналізу, самооцінки, самопізнання, самовираження, самореалізації [4: 38].

Згідно з дослідженнями В.Будака, О.Пехоти, А.Старєва, В.Шуляр [6: 38-42], особливостями реалізації особистісно орієнтованого підходу в процесі професійної підготовки майбутніх учителів виступають наступні положення: навчальний процес проектується педагогічним колективом і педагогом, зокрема, на основі визначення і врахування потреб, бажань та можливостей студента згідно з його особистісним діагностуванням; у процесі навчання використовуються такі активні форми і методи навчання, як діалог, полілог, створення “ситуації успіху”, драматизація дидактичних ситуацій, рольові ігри, індивідуальні заняття, творчі роботи, проблемні заняття. Активні форми навчального процесу створюють атмосферу співтворчості, емоційного збудження і радості від власного успіху, стимулювання творчості й неоднозначності.

Погоджуємось з точкою зору В.Семиченко, яка стверджує, що розділювати діяльнісний та особистісний підходи недоцільно. Абсолютизація як діяльнісного (підкорення зовнішнім вимогам), так і особистісного підходів (ігнорування вимог об'єктивної дійсності) може нанести шкоду як людині, так і тій системі, до складу якої вона входить. Концептуальні відмінності між діяльнісним та особистісним підходами доцільно проводити тільки на теоретичному рівні. Реальна дійсність вимагає гнучкого співвідношення відповідних пріоритетів, адже особистість саме завдяки діяльності отримує можливості спрямування, конкретизації, наповнення фактичним змістом, отримання реальних можливостей для свого розвитку [5: 184].

Варто звернути увагу і на той факт, що, незважаючи на індивідуальні особливості, майбутній спеціаліст зобов'язаний оволодіти необхідною для нього системою знань, здібностей та навичок. У будь-якій сфері діяльності існує певна нормативна система вимог, і, незважаючи на труднощі і незручності, пов'язані з індивідуальними особливостями, людина

повинна прагнути сформувати і розвинути потрібні якості. У такому випадку індивідуальність людини, її власні інтереси і здібності стають засобом підвищення ефективності діяльності. З іншого боку, особистість саме завдяки діяльності отримує можливості спрямування, конкретизації, отримання реальних можливостей для свого розвитку.

Особистісно орієнтоване навчання іноземної мови розглядається нами як таке, що базується на урахуванні особистісних якостей та інтересів студента і сприяє подальшому їх розвитку. Організація особистісно орієнтованого навчання іноземної мови трактується нами як процес створення у вищих закладах освіти таких педагогічних умов, які сприяють активному розширенню комунікативної компетенції студентів та становленню їх суб'єктності у процесі особистісно орієнтованої розвивальної взаємодії в системі “викладач-студент”.

Основний зміст освітньої галузі “іноземна мова” полягає у формуванні комунікативної компетенції, яка складається з трьох основних видів: мовленнєвої, мовної та соціокультурної.

За умов усвідомленого переходу від традиційного підходу вивчення іноземної мови до особистісно орієнтованого студент стає суб'єктом власного особистісного та професійного розвитку. Під традиційним підходом маємо на увазі так званий “teacher-centered approach”, тобто такий підхід, за якого в центрі навчального процесу був учитель, викладач, який повідомляв студентам готові істини. Цей підхід не передбачав співробітництва викладача зі студентами. За часів перебудови, коли держава проголосила себе “відкритою” і насправді відкрила дорогу експериментам, пошукам нових шляхів удосконалення освіти, впровадженню нових освітніх технологій, неабиякого поширення набув так званий “learner-centered approach”, який передбачав центром навчального процесу зробити учня, студента, того, хто вчиться. Такий підхід вимагав спілкування викладача зі студентами як з рівними собі. Оскільки ні викладач, ні студент психологічно не були готові до рівноправного спілкування, підхід, у центрі якого було поставлено учня чи студента, почав “сходити на нівець”, не даючи бажаних результатів. Саме тоді прийшов новий для нас, але дуже поширений у Європі “person-centered approach” – особистісно орієнтований підхід, за якого для успішного розвитку процесу навчання однаково важлива як і особистість вихованця, так і особистість викладача, кожен з них стає суб'єктом власного розвитку.

Особистісно орієнтоване вивчення іноземної мови передбачає позитивний вплив на формування особистості через створення атмосфери взаєморозуміння учасниками навчального процесу. Не загострюючи уваги на помилках та інших негативних явищах, викладач має допомогти студентам сформувати адекватний образ – Я, виробити позитивну “Я-концепцію”, дати змогу висловити свої думки, почуття враження. Створення позитивної емоційної обстановки, ситуації успіху, рівноправний діалог викладача зі студентами веде до скорішого та адекватного формування у студента свого образу – Я, що є запорукою успішного навчання, тобто основою навчання взагалі та оволодіння іноземною мовою зокрема.

Все вищезазначене нами неможливо здійснювати у навчально-виховному процесі не враховуючи наступні педагогічні умови:

- створення особистісно зорієнтованих навчально-педагогічних ситуацій, які спонукають студентів до формування позитивних образів – Я та адекватної самооцінки;
- забезпечення пріоритету діалогічного спілкування в процесі оволодіння іноземною мовою;
- створення ситуацій успіху на заняттях;
- організація освітнього середовища в процесі навчання іноземної мови;
- дотримання суб'єкт-суб'єктних відносин викладача і студента у вищій школі.

Неможливо не звернути також увагу і на шляхи реалізації особистісно орієнтованого навчання іноземної мови, що передбачають:

- відбір навчального матеріалу, адаптованого до віку та інтересів студентів;
- навчання з опорою на використання аутентичних підручників та посібників;
- персоніфікацію навчального матеріалу;
- наближення процесу навчання до реальних умов спілкування іноземною мовою;
- управління спілкуванням за допомогою рольових ігор;
- створення позитивної емоційної атмосфери під час занять;
- урахування прав студентів на вибір власних способів виконання навчальних завдань;
- стимулювання позитивних зрушень в оволодінні іноземною мовою;
- використання пошукових та дослідницьких методів навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- зіставлення реалій рідної та іноземної мов.

Разом із тим треба зауважити, що в організації навчально-виховного процесу вищих закладів освіти не відбулося істотних змін щодо переходу на гуманістичну парадигму освіти, не повною мірою реалізуються принципи особистісно орієнтованого навчання, не надається необхідної уваги вивченню іноземної мови, а існуюча традиційна організація навчання іноземної мови не повною мірою сприяє реалізації та самореалізації потенційних можливостей студентів, розвитку їх творчих особистісних якостей. Причинами такого становища визнані недооцінка ролі іноземної мови, небажання окремих керівників вищих навчальних закладів вносити зміни в усталений навчальний процес, традиційна орієнтація лише на професійну підготовку і недостатня увага особистісному розвитку студента.

Однак, у цьому напрямі вже зроблені певні зрушення дослідниками-науковцями, а саме: Ю.С. Пассовим, О.О. Заболотською, Р.О. Гришковою, Л.П.Пуховською, Л.Карташовою та ін.

Розроблені методики, вправи для навчання студентів іноземних мов з використанням особистісно орієнтованих технологій навчання. При цьому використовуються різноманітні методи як традиційні, так і не характерні для вітчизняної вищої школи. Це, зокрема, аудіовізуальні методи (audio-visual), різні види дискусій (discussions), демонстрування та виставка (demonstration and exhibition), гра (game), спостереження (observation), лекція (lecture), програмоване навчання (programmed instruction), експеримент (experiment), мікронавчання (microteaching), протоколи (protocols), рольові ігри (role playing), моделювання (simulation), дебати (debate), форум (forum), круглий стіл (round table), “мозкова атака” (brain storming), вирішення проблеми (problem solving), рефлексивне навчання (reflective teaching), та деякі інші [6: 167].

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, ми доходимо висновку, що найефективнішим методом навчання іноземним мовам, на сьогодні, є особистісно орієнтований підхід.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна національна програма “Освіта. Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994.
2. Гришкова Р.О. Психолого-педагогічні умови особистісно орієнтованого вивчення іноземної мови // Наук. записки КМА. – Т.18. – Ч.1. – К., 2000. – С.35-37.
3. Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технології // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна/. – Київ: Віпол, 2000. – С.274-297.
4. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навчальний посібник/ О.М.Пехота, В.Д.Будак, А.М. Старева, К.Ф.Нор, В.І.Шуляр, І.М. Михайлицька, І.В.Манькусь/ За ред. І.А.Зязюна, О.М.Пехоти/. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.
5. Семиченко В.А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід?// Неперервна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія /За ред. І.А.Зязюна/. – Київ: Віпол, 2000. – 636 с.
6. Заболотська О.О. Формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників у професійній підготовці: Монографія. – Херсон: Айлант, 2006. – 304 с.